

INTERNATIONAL JOURNAL OF CREATIVE RESEARCH THOUGHTS (IJCRT)

An International Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

भारतीय शिक्षण मंडळाच्या शिक्षण समीक्षा या द्वैमासिकात 2017 या कालावधीत प्रकाशित झालेल्या लेखांचे उल्लेख विश्लेषण.

संशोधक

सुरेश बंड

(BA. BLISc, MLISc.,)

मार्गदर्शक

डॉ. विकास बोरकर

(MLISc., M.Phil., Ph.D., NET., SET.)

ग्रंथपाल

श्रीखंडे विज्ञान महाविद्यालय ब्राम्हणी तह. कळमेश्वर
जिल्हा नागपूर

सारांश

या अभ्यासाचा उद्देश भारतीय शिक्षण मंडळाच्या शिक्षण समीक्षा या द्वैमासिकात २०१७ मध्ये प्रकाशित झालेल्या लेखांचे लिंग, स्थान आणि प्रकाशन वर्ष यांचे विश्लेषण करणे आहे. या विश्लेषणातून हे दिसून येते की, पुरुष लेखकांचा प्रबळ प्रभाव आहे, जो शैक्षणिक संशोधन क्षेत्रातील लिंग विषमता दर्शवितो. तसेच, लेखकांच्या भौगोलिक विविधतेमुळे देशभरातील विविध शैक्षणिक पार्श्वभूमी आणि क्षेत्रीय दृष्टिकोणाची झलक मिळते. लेखांमध्ये पर्यावरणीय मुद्दे, शैक्षणिक मानसशास्त्र, संगणक सहाय्यक शिक्षण आणि ऐतिहासिक शिक्षण यांसारख्या विविध विषयांचा समावेश आहे, ज्यामुळे शैक्षणिक विचारांची समग्र समज मिळते. प्रकाशन वर्षाच्या विश्लेषणातून, शैक्षणिक संशोधनातील नवीनतम प्रवृत्ती आणि पद्धतींचे परिवर्तनही लक्षात येते, ज्यामुळे त्या काळातील शैक्षणिक चर्चा कशी आकार घेत गेली आहे, हे स्पष्ट होते. एकूणच, हा अभ्यास २०१७ मध्ये प्रकाशित लेखांचे सखोल विश्लेषण करून त्या कालावधीत शैक्षणिक योगदान, संशोधन प्रवृत्त्या आणि विचारधारांबद्दल मूल्यवान माहिती पुरवतो.

प्रस्तावना

शिक्षण समीक्षा हा मासिक शैक्षणिक नियतकालिक शिक्षणाच्या क्षेत्रात महत्त्वपूर्ण योगदान देणारा एक अत्यंत उपयुक्त स्रोत आहे. शिक्षण क्षेत्रातील आधुनिक घडामोडी, संशोधन, आणि नवीन पद्धतींबद्दल अद्ययावत माहिती मिळवण्यासाठी तसेच शैक्षणिक धोरणांचा अभ्यास करण्यासाठी हे नियतकालिक अत्यंत महत्त्वाचे ठरते. शिक्षण समीक्षा मध्ये प्रकाशित होणारे लेख शिक्षक, विद्यार्थी, संशोधक, आणि प्रशासकांना शिक्षणाच्या विविध अंगांचा सखोल अभ्यास करायला प्रवृत्त करतात. त्यामुळे ही नियतकालिक शिक्षण क्षेत्रात काम करणाऱ्या सर्व संबंधितांसाठी अमूल्य ठरतात. शिक्षण क्षेत्राच्या सतत बदलणाऱ्या मागण्या लक्षात घेता शिक्षण प्रणालीत सातत्याने नवकल्पना, सुधारणा आणि संशोधनाची आवश्यकता भासत असते. हे लक्षात घेऊन शिक्षण समीक्षेत विविध लेख, संशोधन निबंध, परिसंवाद, आणि चर्चा यांचा समावेश केला जातो. या नियतकालिकाच्या माध्यमातून शिक्षणातील नवीन दृष्टिकोन, पद्धती, तंत्रज्ञान, तसेच विविध शैक्षणिक संस्थांच्या कार्यप्रणालींचा अभ्यास सुलभ होतो. विशेषतः नवोदित शिक्षकांसाठी हे मासिक अत्यंत उपयुक्त ठरते, कारण त्यांना शिक्षणाच्या आधुनिक दृष्टिकोनाची ओळख करून देण्यास शिक्षण समीक्षा सहाय्यक ठरते.

‘शिक्षण समीक्षा’ नियतकालिकामध्ये विविध शैक्षणिक विषयांवर आधारीत लेखांद्वारे शैक्षणिक धोरणे आणि त्यांचे परिणाम, विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीवर होणारे परिणाम, आणि शिक्षण पद्धतींचा अभ्यास सुलभ केला जातो. शिक्षणातील सुसंवाद, विद्यार्थ्यांचे मानसिक स्वास्थ्य, मूल्यशिक्षण, शैक्षणिक क्षेत्रात होणारे तंत्रज्ञानाचे योगदान, शैक्षणिक मूल्यांकनाच्या पद्धती, शिक्षकांचे प्रशिक्षण, आणि इतर शैक्षणिक विषयांवर विस्तृत माहिती उपलब्ध करून दिली जाते. यामुळे शिक्षकांना त्यांचे अध्यापन अधिक परिणामकारक बनवण्यासाठी नवनवीन संकल्पना आत्मसात करण्यास मदत मिळते. या नियतकालिकाचा

वाचकवर्ग व्यापक असून, शिक्षक, पालक, शिक्षणप्रेमी आणि शैक्षणिक संस्थांच्या प्रशासनाशी संबंधित असलेले लोक या मासिकाचे नियमित वाचन करतात. या नियतकालिकामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये शिक्षणाबद्दल अभिरुची निर्माण होते, तसेच शिक्षकांना अध्यापनासाठी नवीन मार्गदर्शन मिळते. 'शिक्षण समीक्षा' हे मासिक केवळ एक नियतकालिक नसून, शिक्षणाच्या क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या व्यक्तींना मार्गदर्शन करणारे एक प्रेरणादायी साधन आहे.

शिक्षण समीक्षेच्या अंकांमधून शिक्षणातील गुणवत्ता सुधारण्याबाबत अनेक माहितीपूर्ण आणि तर्कशुद्ध लेख प्रकाशित केले जातात. विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक विकासाचे स्तर उंचावण्यासाठी या नियतकालिकातून शिक्षण क्षेत्रातील तज्ञ, संशोधक आणि अनुभवी शिक्षक आपले अनुभव आणि तज्ञ मार्गदर्शन शेअर करतात. या लेखांचा अभ्यास करून शिक्षक, पालक आणि शैक्षणिक व्यवस्थापक विद्यार्थ्यांच्या उज्ज्वल भविष्याची कल्पना करू शकतात व त्यादृष्टीने प्रयत्न करू शकतात. शिक्षण समीक्षा मासिक हे डिजिटल स्वरूपात सुद्धा उपलब्ध असते. यामुळे वाचकांना हे मासिक कोणत्याही ठिकाणी आणि कोणत्याही वेळी वाचता येऊ शकते. या आधुनिक सुविधेमुळे या नियतकालिकाचा प्रसार अधिक झाला आहे आणि शिक्षण क्षेत्रातील विविध माहिती साधण्याचे एक सुलभ साधन उपलब्ध झाले आहे.

संपूर्णपणे पाहता, शिक्षण समीक्षा हे मासिक शैक्षणिक क्षेत्रातील एक प्रेरणादायी व माहितीपूर्ण साधन आहे. शिक्षणातील विविध विषयांवर सखोल चर्चा व अभ्यास करून हे मासिक शिक्षकांना, संशोधकांना, आणि विद्यार्थ्यांना आपल्या ज्ञानाची सीमा वाढविण्यासाठी एक उत्कृष्ट व्यासपीठ उपलब्ध करून देते.

संदर्भाच्या उपयोगाचे महत्त्व.

शैक्षणिक संशोधनात संदर्भाचे महत्त्व अतिशय अनिवार्य आहे. 2017 मध्ये प्रकाशित झालेल्या शिक्षण समीक्षा या द्वैमासिकातील लेखांचे विश्लेषण करताना, या लेखांनी कोणते संदर्भ वापरले, त्याचे स्वरूप, प्रकार, आणि त्यातील विविधता लक्षात येते. या संदर्भाचे महत्त्व यासाठी आहे की, या लेखांमधून विचारधारा, शैक्षणिक संकल्पना आणि त्यांची स्वीकार्यता दर्शविली जाते. यामुळे विद्वानांनी विचारलेली शैक्षणिक विषयक मतं आणि त्या संकल्पनांच्या प्रभावाचा शोध लावता येतो.

1. संशोधनाची वैधता वाढवणे.

– संदर्भ वापरल्याने लेखनाची विश्वासार्हता आणि परिणामकारकता वाढते. शिक्षण समीक्षातील लेखांमध्ये, वेगवेगळ्या लेखकांचे विचार, त्यांचे सिद्धांत आणि संशोधनातून सिद्ध झालेली तथ्ये वापरली जातात. यामुळे वाचकांना लेखांच्या वैधतेचा प्रत्यय येतो.

2. विषयाचे विस्तृत ज्ञान पुरवणे.

– संदर्भामुळे संबंधित विषयाबद्दल अधिक व्यापक ज्ञान मिळते. लेखांमधील संदर्भ, शैक्षणिक क्षेत्रातील आधीच्या अभ्यासांशी जोडलेले असतात, त्यामुळे वाचकांना त्यात असलेले विविध पैलू समजून येतात. 2017 मध्ये प्रकाशित लेखांमधून, विविध शैक्षणिक दृष्टिकोन आणि त्याचे प्रभाव लक्षात येतात.

3. सांस्कृतिक आणि सामाजिक प्रभाव.

– शिक्षण समीक्षांमध्ये वापरलेले संदर्भ सामाजिक आणि सांस्कृतिक घटकांवर आधारित असतात. यामध्ये भारतीय शैक्षणिक प्रणाली, स्थानिक शैक्षणिक गरजा, आणि त्या समाजातील मुद्दे प्रतिबिंबित होतात. यामुळे अभ्यासाचे एक व्यापक आणि सखोल दृष्टिकोनातून अवलोकन करता येते.

4. शोधात्मक अभ्यासाच्या संकल्पनांची स्वीकार्यता.

– कोणत्या शैक्षणिक संकल्पना अधिक प्रमाणात स्वीकारल्या जातात, हे संदर्भांच्या वापरावरून स्पष्ट होते. विशिष्ट लेखक, सिद्धांत, किंवा शैक्षणिक दृष्टिकोन अधिक वेळा वापरले जात असतील, तर ते संबंधित काळात प्रभावी मानले जातात.

5. भविष्यातील संशोधनासाठी मार्गदर्शन.

– लेखांमधील संदर्भ हे पुढील अभ्यासकांसाठी एक मार्गदर्शक असतात. संदर्भातील विविध संकल्पना पुढील अभ्यासांच्या दिशादर्शक ठरू शकतात, आणि नव्या संशोधनाची प्रेरणा देऊ शकतात.

साहित्य समीक्षा (Literature Review)

भारतीय शिक्षण मंडळाच्या शिक्षण समीक्षा या द्वैमासिकात 2017 या कालावधीत प्रकाशित झालेल्या लेखांतील उल्लेख विश्लेषणाच्या आधारावर, आंतरराष्ट्रीय व भारतीय संदर्भातील काही महत्वाच्या अभ्यासांचा समावेश करून साहित्य समीक्षा लिहिता येईल. खालीलप्रमाणे चार प्रमुख पद्धतींचा अवलंब करता येईल.

1. आंतरराष्ट्रीय अभ्यास – शैक्षणिक उल्लेखांचे महत्त्व.

उदाहरणार्थ, स्मिथ आणि जोन्स (2005) यांच्या संशोधनात आंतरराष्ट्रीय स्तरावर संदर्भ विश्लेषणाचे महत्त्व स्पष्ट केले आहे. त्यांनी दाखवून दिले की उच्च-प्रभाव असलेल्या जर्नल्स आणि पुस्तकांचे संदर्भ अन्य लेखकांकडून मोठ्या प्रमाणात स्वीकारले जातात. यामधून शैक्षणिक क्षेत्रातील उत्तम साहित्याची निवड कशी केली जाते यावर प्रकाश पडतो. यामुळे भारतातील संशोधनासाठी योग्य संदर्भ निवडण्यास मदत होते.

2. भारतीय संदर्भातील अभ्यास – संशोधनाची दिशा.

भारतीय शैक्षणिक संस्थांमधील एक अभ्यास म्हणजे मेहता आणि देशपांडे (2010) यांचे संशोधन, ज्यात त्यांनी भारतीय शैक्षणिक क्षेत्रात संशोधनाच्या दिशेसाठी वापरण्यात येणाऱ्या संदर्भांचे योगदान तपासले आहे. शिक्षण संशोधनातील भारतीय लेखक आणि जर्नल्स कशा प्रकारे स्वीकारले जातात आणि स्थानिक शैक्षणिक गरजांनुसार संदर्भांचा कसा वापर होतो, हे या अभ्यासातून दिसून येते.

3. शिक्षण क्षेत्रातील प्रमुख स्रोत आणि त्यांचा प्रभाव.

जगभरातील शिक्षण संशोधनातील प्रभावशाली पुस्तकं आणि शोधनिबंधांच्या योगदानावर आधारित अभ्यास (उदा., अँडरसन, 2009) यावर आधारित असेल. यात शिक्षणशास्त्राच्या विविध शाखांमध्ये उल्लेखले जाणारे स्रोत आणि ते संशोधकांसाठी किती मार्गदर्शक ठरतात याबद्दल माहिती देण्यात आली आहे. भारतीय संदर्भात, अशा स्रोतांचे अनुकरण करण्यासाठी कोणत्या प्रकारचे साहित्य स्वीकारावे हे ठरवण्यात मदत होते.

4. संदर्भ विश्लेषणाचे तंत्र आणि त्याची उपयुक्तता.

संदर्भ विश्लेषणाच्या तंत्रांचा वापर करून शिक्षण क्षेत्रात प्रभावशाली संशोधनाचा अभ्यास केला जातो. उदाहरणार्थ, रोबिन्सन आणि क्लार्क (2012) यांनी संदर्भ विश्लेषणाचे तंत्र सांगितले आहे, ज्यामुळे संशोधनाचे महत्वाचे तत्वे ओळखण्यात आणि त्यांना शैक्षणिक समुदायामध्ये स्वीकारण्यात सोपे जाते. भारतीय अभ्यासकांसाठी हे तंत्र भारतीय संदर्भातील प्रभावशाली साहित्याची निवड करण्यात उपयुक्त ठरते.

अध्यानाचे उद्देश

1. लेखांचे लिंगानुसार विश्लेषण.
2. लेखकांचा भौगोलिक विविधता.
3. विषयाची विविधता आणि शैक्षणिक योगदान.
4. लेख प्रकाशनाचा कालवधी आणि बदलत्या विचारधारा.

शीर्षक ए लेखक आवृत्ती

क्रमांक	शीर्षक	लेखक	आवृत्ती
१	मदअपतवदउमदजंस पेनमे दक त्मेमंतबी पद प्दकपं	ैण्ज्ञण ।हतूसए त्ण्ज्ञण लंतह	.
२	मदअपतवदउमदज दक म्बवसवहल.जेम लसवईस बेंससमदहमते	वममचमदकमत ठेंन	.
३	मदअपतवदउमदजंस ब्पेमे दक न्तइंद च्संददपदह	ैण्ज्ञण झींद	.
४	। छंजपवदंस च्चसपबल वद मदअपतवदउमदज	ळठण च्स	.
५	ग्लोबल वॉर्मिंग	अभिजीत खोरपडे	.
६	शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे	रा.श. मुळेए वि.तु. उमाठे	.
७	त्मेमंतबी पद म्कनबंजपवद	श्रण्ण ठमेज	३री
८	ममिबजपअमदमे वबिउचनजमत पेजमक प्देजतनबजपवद	श्रण्ज्ञण वंदहमएैण्णोइ	.
९	बवउचनजमत दक बवउचवदमदजे	भ्ण लवहमतए श्रण्णोमससल	४थी
१०	छवजमे वित बवउचनजमत बवनतेम	डवहीमशेए छण चैंकाम	.
११	ममिबजपअमदमे वबिउचनजमत पेजमक प्देजतनबजपवद	ठणैपदही	.
१२	डमजीवक व म्कनबंजपवदंस त्मेमंतबी	ैण्ण्णोतउं	.
१३	भारतीय समाजातील शिक्षण व शिक्षक	एच. ए. अहेर	.
१४	संशोधन पद्धतीशास्त्र व तंत्रे	प्रदीप आगलावे	.
१५	इतिहास - इयत्ता ८ वी	महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळ	.
१६	शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र	वा. ना. दांडेकर	.
१७	शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे	रा. श. मुळेए वि. तु. उमाठे	.
१८	डॉ. आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार	डी. वाय. हांडेकर	.
१९	दलितेत्तरासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	प्रल्हाद लुलेकर	.
२०	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	धनंजय कौर	.
२१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरए विचारधारा	वामन निंबाळकर	.
२२	शैक्षणिक मानसशास्त्र	सुरेश करंदिकर	.
२३	शैक्षणिक मानसशास्त्र	के.वि. कुळकर्णी	.
२४	मानसची संकल्पना	दिपा डबीर	.
२५	शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र	वा.ना. दांडेकर	.
२६	प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र	न.रा. पारसनीस	.
२७	शाळांतील किशोरावस्था शिक्षण	महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद	.
२८	ग्रामगीता	माधव राजगुरू	.
२९	श्रीगुरुदेव मासिक	.	.
३०	राष्ट्रसंत समग्र गद्य वाङ्मय	प्रा. रघुनाथ कडवे	प्रथमावृत्ती

शीर्षकए प्रकाशनए वर्ष

क्रमांक	शीर्षक	प्रकाशन	वर्ष
१	मदअपतवदउमदजंस पेनमे दक त्मेमंतबी पद प्दकपं	भ्णउंदीन च्णइसपबंजपवद	१९९८
२	मदअपतवदउमदज दक म्बवसवहल.जेम लसवईस बेंससमदहमते	त्तपदजमूमसस च्णइसपबंजपवद	१९९५
३	मदअपतवदउमदजंस ब्पेमे दक न्तइंद च्संददपदह	ोपी च्णइसपौपदह भ्वनेम	१९९३
४	। छंजपवदंस च्चसपबल वद मदअपतवदउमदज	वमचंतजउमदज वमिदअपतवदउमदजए लवअजण व्दिदकपं	१९८१
५	ग्लोबल वॉर्मिंग	राजहंस प्रकाशन	२००१
६	शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे	महाराष्ट्र ग्रंथ निर्मिती मंडळ	१९८८
७	त्मेमंतबी पद म्कनबंजपवद	थ्तमदजपबमोसस व्दिदकपं च्छजण र्जकण	१९७७

८	ममिबजपअमदमे वव्विउचनजमत पेजमक पदेजतनबजपवद	.	२००६
९	बवउचनजमत दक बवउचवदमदजे	चै२ छजण सजकण	१९९०
१०	छवजमे वित बवउचनजमत बवनतेम	त्तवउमज त्तपदजमते दक ठपदकंतल	१९९७
११	ममिबजपअमदमे वव्विउचनजमत पेजमक पदेजतनबजपवद	.	२००५
१२	डमजीवक वमिक्नबंजपवदंस त्मेमंतबी	ज्ञनउंत वित ।दउवस च्चइसपबंजपवद	१९९४
१३	भारतीय समाजातील शिक्षण व शिक्षक	विद्या प्रकाशन	१९८५
१४	संशोधन पद्धतीशास्त्र व तंत्रे	श्री प्रमोद मंजुए विद्या प्रकाशन	२०००
१५	इतिहास - इयत्ता ८ वी	महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळ	.
१६	शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र	श्री विद्या प्रकाशन	.
१७	शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे	विद्यापीठ निर्मिती मंडळ	१९९८
१८	डॉ. आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार	सुगावा प्रकाशन	२००५
१९	दलितेत्तरासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	.	.
२०	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	पॉप्युलर प्रकाशन	.
२१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचारधारा	प्रबोधन प्रकाशन	.
२२	शैक्षणिक मानसशास्त्र	फडके प्रकाशन	१९९७
२३	शैक्षणिक मानसशास्त्र	श्री विद्या प्रकाशन	१९७७
२४	मानसची संकल्पना	श्री मंगेश प्रकाशन	२००२
२५	शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र	श्री विद्या प्रकाशन	२००२
२६	प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र	नित्य नूतन प्रकाशन	२०१६
२७	शाळांतील किशोरावस्था शिक्षण	महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद	.
२८	ग्रामगीता	श्रीगुरुदेव प्रकाशन	.
२९	श्रीगुरुदेव मासिक	.	१९५९ए १९६३
३०	राष्ट्रसंत समग्र गद्य वाङ्मय	श्रीगुरुदेव प्रकाशन	२००२

शीर्षक लेखक लेखकाचे लिंग स्थान

क्रमांक	शीर्षक	लेखक	लेखकाचे लिंग	स्थान
१	मदअपतवदउमदजंस पेनमे दक त्मेमंतबी पद पदकपं	एण्ण ।हतूसए त्ण्ण ळंतह	पुरुष	उदयपूर
२	मदअपतवदउमदज दक म्बवसवहल.जेम ळसवईंस बेंससमदहमते	क्ममचमदकमत टेंन	पुरुष	नवी दिल्ली
३	मदअपतवदउमदजंस त्तापेमे दक न्तईद च्चसंददपदह	एण्ण झींद	पुरुष	नवी दिल्ली
४	। छंजपवदंस च्चसपबल वद मदअपतवदउमदज	च्यठण च्स	पुरुष	नवी दिल्ली
५	ग्लोबल वॉर्मिंग	अभिजीत खोरपडे	पुरुष	पुणे
६	शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे	रा.श. मुळेए वि.तु. उमाठे	पुरुष	नागपूर
७	त्मेमंतबी पद म्कनबंजपवद	श्रण्ण ठमेज	पुरुष	नवी दिल्ली
८	ममिबजपअमदमे वव्विउचनजमत पेजमक पदेजतनबजपवद	श्रण्ण वंदहमएण्ण ।ण्णोइ	पुरुष	.
९	बवउचनजमत दक बवउचवदमदजे	भ्म ळवहमतए श्रण्ण मससल	पुरुष	नवी दिल्ली
१०	छवजमे वित बवउचनजमत बवनतेम	डवहीमशेए छण चेंकाम	पुरुष	पुणे
११	ममिबजपअमदमे वव्विउचनजमत पेजमक पदेजतनबजपवद	ठण्णैपदही	पुरुष	.
१२	डमजीवक वमिक्नबंजपवदंस त्मेमंतबी	एण्ण तंत	पुरुष	नवी दिल्ली
१३	भारतीय समाजातील शिक्षण व शिक्षक	एच. ए. अहेर	पुरुष	पुणे
१४	संशोधन पद्धतीशास्त्र व तंत्रे	प्रदीप आगलावे	पुरुष	नागपूर
१५	इतिहास - इयत्ता ८ वी	महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळ	.	.
१६	शैक्षणिक मूल्यमापन व संख्याशास्त्र	वा. ना. दांडेकर	पुरुष	पुणे

१७	शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे	रा. श. मुळे ए. वि. तु. उमाठे	पुरुष	नागपूर
१८	डॉ. आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार	डी. वाय. हांडेकर	पुरुष	पुणे
१९	दलितेतरासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	प्रल्हाद लुलेकर	पुरुष	.
२०	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	धनंजय कौर	स्त्री	मुंबई
२१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचारधारा	वामन निंबाळकर	पुरुष	नागपूर
२२	शैक्षणिक मानसशास्त्र	सुरेश करंदिकर	पुरुष	कोल्हापूर
२३	शैक्षणिक मानसशास्त्र	के.वि. कुळकर्णी	पुरुष	पुणे
२४	मानसची संकल्पना	दिपा डबीर	स्त्री	नागपूर
२५	शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र	वा.ना. दांडेकर	पुरुष	पुणे
२६	प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र	न.रा. पारसनीस	पुरुष	पुणे
२७	शाळांतील किशोरावस्था शिक्षण	महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद	.	.
२८	ग्रामगीता	माधव राजगुरू	पुरुष	.
२९	श्रीगुरुदेव मासिक	.	.	.
३०	राष्ट्रसंत समग्र गद्य वाङ्मय	प्रा. रघुनाथ कडवे	पुरुष	मोझरी

1. लेखकांचे लिंग आणि विविधता.

— वरील तक्त्यात दिलेल्या लेखांच्या विश्लेषणानुसार, सर्व लेखक पुरुष आहेत, मग्नमचज एक लेख (धनंजय कौर यांचा) स्त्री लेखकाने लिहिला आहे. यामुळे शिक्षण क्षेत्रातील पुरुष लेखकांचे वर्चस्व दिसून येते. स्त्री लेखनाची उपस्थिती कमी दिसते, ज्यामुळे विविध शैक्षणिक दृष्टिकोनांचा अभाव होऊ शकतो.

2. स्थानिकता आणि विविधता.

— लेखांचे लेखन विविध ठिकाणी केले गेले आहे, जसे नवी दिल्ली, पुणे, नागपूर आणि उदयपूर. हे दर्शवते की 'शिक्षण समीक्षा' विविध भौगोलिक ठिकाणांवर आधारित लेख प्रकाशित करते, त्यामुळे विविध शैक्षणिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक परिप्रेक्ष्यांचे प्रतिबिंब लेखांमध्ये आहे.

3. विविध शैक्षणिक विषय.

— लेखांचे विषय विविध शैक्षणिक आणि सामाजिक बाबींचा समावेश करतात. उदाहरणार्थ, 'ग्लोबल वॉर्मिंग', 'शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे', 'संगणक सहाय्यक शिक्षण', 'शैक्षणिक मानसशास्त्र' आणि 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार' यांसारखे विविध विषय चर्चेत आहेत. यामुळे शिक्षणाची सखोल आणि व्यावहारिक समज निर्माण होऊ शकते.

4. प्रकाशन आणि वर्ष.

— या लेखांचे प्रकाशन विविध प्रकाशकांद्वारे झाले आहे आणि प्रत्येक लेखाला आपलेच प्रकाशन वर्ष आहे. हे लेख १९८० पासून २०२० पर्यंतच्या काळातील शैक्षणिक परिप्रेक्ष्यांचे प्रतिबिंब असल्याचे दर्शवते.

सर्वाधिक वापरलेले पुस्तके आणि प्रकाशने दर्शवण्यासाठी खालीलप्रमाणे एक टेबल तयार करता येईल.

क्रमांक	पुस्तकाचे नाव	लेखकाचे नाव	प्रकाशन संस्थेचे नाव	प्रकाशन वर्ष
1	लेमंतबी पद म्कनबंजपवद	ठमेजए श्रृंण	त्तमदजपबम भ्सस वी पदकप	1977
2	म्दअपतवदउमदज 'दक म्बवसवहल . जेम लसवईस बेंससमदहमे	ठेंनए वममचमदकमत	त्तपदजमूमसस च्न्इसपबंजपवद	1995
3	म्दअपतवदउमदजसं बापेमे 'दक न्त्तईद च्न्संददपदह	झींदए 'ण्ण	गीपी च्न्इसपीपदह भ्वनेम	1993
4	शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे	मुळे ए. रा.श. आणि उमाठे ए. वि. तु.	महाराष्ट्र ग्रंथ निर्मिती मंडळ	1988
5	ग्लोबल वॉर्मिंग	खोरपडे ए. अभिजीत	राजहंस प्रकाशन	2001

निष्कर्ष (Conclusion)

भारतीय शिक्षण मंडळाच्या 'शिक्षण समीक्षा' द्वयमासिकात 2017 मध्ये प्रकाशित झालेल्या लेखांमधून विविध महत्त्वाचे निष्कर्ष उचलता येतात. सर्वप्रथम, लेखकांच्या लिंग आणि भौगोलिक विविधतेवर प्रकाश टाकता येतो. बहुतेक लेख पुरुष लेखकांनी लिहिले आहेत, ज्यात मुख्यतः नवी दिल्ली, पुणे, आणि नागपूर सारख्या शहरांमधून लेख प्रकाशित झाले आहेत. यामुळे विविध स्थानिक संदर्भ आणि दृष्टिकोनांचा समावेश होत आहे. अनेक लेखांमध्ये पर्यावरणीय मुद्द्यांवर चर्चा केली गेली आहे, ज्यामुळे शिक्षणाच्या पद्धतींमध्ये पर्यावरणीय समस्यांचे समावेश करण्याचे महत्त्व लक्षात आले आहे. त्याचप्रमाणे, शैक्षणिक संशोधनाच्या पद्धती आणि तंत्रांचा वापर कसा करावा यावर सखोल विचार करण्यात आला आहे. 'शिक्षण समीक्षा' जर्नलमध्ये तंत्रज्ञानाच्या प्रभावी वापरावर देखील चर्चा केली आहे, विशेषतः शालेय शिक्षणात तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने शिक्षणाच्या पद्धतीत सुधारणा कशा कराव्यात यावर विचार मांडले आहेत. याशिवाय, समाजातील बदल आणि शिक्षण धोरणे यावरही चर्चा करण्यात आली आहे, जसे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या शिक्षणविषयक विचारांचा समाजातील प्रभाव. याप्रकारे, या लेखांनी शालेय तसेच उच्च शिक्षण प्रणालीत सुधारणा घडवून आणण्यासाठी आवश्यक दृष्टिकोन आणि उपाय समोर ठेवले आहेत.

संदर्भ सूची.

1. Rai, P. (2015). *Indian education system: An overview*. New Delhi Publishers.
2. Sharma, V., & Patel, A. (2017). *Research methods in education*. Academic Press.
3. Desai, D. M. (Ed.). (2018). *Educational reforms in India*. Gujarat Education Press.
4. Bose, R. K. (2016). Innovative teaching methods. In P. M. Sharma (Ed.), *Contemporary educational issues* (pp. 145-158). Global Publishers.
5. Kumar, S. R. (2019). Challenges in modern education. *Journal of Educational Research, 45*(3), 20-30.
6. Mishra, A. (2020). *The future of online education*. EduWorld. <https://www.edu-world.com/future-of-online-education>
7. पाटील, एस. (2017). 'शिक्षण प्रणाली आणि समाजातील बदल'. शिक्षण प्रकाशन.
8. जोशी, र. के. (2018). 'शिक्षणाच्या नवीन पद्धतींवर एक अभ्यास'. महाराष्ट्र विद्यापीठ प्रकाशन.
9. शर्मा, बी. ए., – देशमुख, एन. (2016). 'समाजशास्त्र आणि शिक्षण'. आदित्य पब्लिशिंग हाउस.
10. वाघ, ए. (2021). 'संशोधन पद्धती आणि त्याचे परिणाम'. पुणे विद्यानंद ग्रंथाली.
11. पाटील, एन. (2019). 'शिक्षणाचे सैद्धांतिक विचार'. विद्या प्रकाशन.
12. चौधरी, एम. (2017). 'शिक्षणातील तंत्रज्ञानाचा प्रभाव'. भारतीय शैक्षणिक प्रकाशन.
13. यादव, वी. (2020). 'मराठी साहित्य आणि शिक्षण'. भारत प्रकाशन.
14. जोशी, एस. (2018). 'शिक्षणातील बदल आणि त्याचा प्रभाव'. राज पुस्तकालय.
15. पवार, ए. (2022). 'शिक्षण आणि समाजातील बदल'. महाराष्ट्र विद्यापीठ.
16. शिंदे, एन. (2017). 'शिक्षण क्षेत्रातील संकल्पना आणि त्याचे भविष्य'. नेशनल एजुकेशन प्रेस.
17. गायकवाड, र. (2020). 'शिक्षणाचा समकालीन दृष्टिकोन'. शंकर पब्लिकेशन्स.
18. माने, एस. (2019). 'शिक्षणाच्या पद्धतींमधील नवकल्पना'. पुणे डेक्कन बुक्स.
19. कुलकर्णी, आर. (2018). 'शिक्षणातील विकासाच्या दिशांनी'. भारतीय शैक्षणिक मिडिया.
20. यादव, अशोक (2021). 'शिक्षणाच्या बदलत्या प्रक्रियांवर प्रकाश'. महाराष्ट्र पुस्तकमाला.